

світу, або «незахідний» світ має остаточно трансформуватися, змінивши свою традиційну цивілізаційну ідентичність, щоб знайти своє місце в новому ліберальному світовому устрої. За переконанням науковця, від способу розв'язання цієї дилеми значною мірою залежить алгоритм розвитку всесвітньої історії у XXI ст. (С.411).

Окремо слід згадати й про літературу та джерела, котрі використав автор при створенні цієї праці. Їх перелік досягає 700 найменувань, з яких понад 500 – німецькомовні. Серед них можна побачити не лише документальні матеріали архівних фондів ФРН, а й наукові праці відомих істориків, філософів і соціологів. Значною мірою при написанні книги було використано опубліковані документальні матеріали, періодичні видання та матеріали офіційних електронних сайтів.

Підсумовуючи висновки по монографічному дослідженню А.Ю.Мартінова, слід сказати, що його праця побудована на стику різних соціальних наук – таких, як історія, соціологія, політологія, соціальна економіка, міжнародне право й ін. Саме тому вона становить надзвичайну наукову цінність. Оскільки проблеми, порушені дослідником у цій монографії, мають неабияке значення та актуальність для подальшого розвитку Української держави й визначення її перспектив в інтеграції до світового економічного простору, хочеться привернути увагу Міністерства освіти і науки України про необхідність впровадження даної праці в навчальний процес студентів вищої школи різних спеціальностей.

Наостанку від щирого серця хочеться висловити авторіві монографії «Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990–2005 рр.)» А.Ю. Мартінову щиро подяку за виконане ним добротне дослідження, котре без перебільшення стало серйозним досягненням вітчизняної історичної думки та буде при нагоді всім, хто цікавиться соціальними науками. Плекаємо надію, що автор буде нарощувати темпи дослідження в цій царині й ще не раз порадує нас своїми фундаментальними дослідженнями.

¹ Ющенко В.А. Розвиток попиту і пропозиції на гроші на Україні: Дис. ... канд. екон. наук – Суми, 1998. – С.75.

² Друкований М. Хазяями чи наймитами на своїй землі? // Сільські вісті. – 2007. – №26 (18 009). – С.1.

В.Б.Молчанов (Київ)

Матеріали до історії Українського історичного товариства. Збірник документів / Редактор Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, 2006. – 384 с. (Серія: «Історичні джерела» – Т.II)

Останнім часом в Україні побачили світ мемуари, щоденники, епістолярії, науково-документальні твори активних діячів української еміграції міжвоєнного і післявоєнного періодів (Д.Дорошенка, О.Доценка, В.Липинського, І.Мазепи, О.Оглоблина, М.Омельяновича-Павленка, Є.Чикаленка та ін.), дослідження вчених з української діаспори у галузі історіографії, джерелознавства, вітчизняної історії й спеціальних історичних дисциплін (Б. і Л.Винарів, А.Жуковського, В.Косика та ін.), монографії й дисертаційні праці з минулого української еміграції та діаспори. Проте все ще відчувається брак джерел з історії таких інституцій, як Українська вільна академія наук, Наукове товариство імені Шевченка в окремих країнах, Український науковий інститут Гарвардського університету, Канадський інститут українських студій Альбертського університету, Українське генеалогічне і геральдичне товариство тощо, які плідно працювали за межами України на ниві вітчизняної історичної науки. Поважне місце серед них належить й Українському історичному товариству (УІТ).

Нещодавно вийшов друком другий том збірника матеріалів із серії «Історичні джерела», що видається Українським історичним товариством й Інститутом дослідження української діаспори Національного університету «Острозька академія». У даному томі, який має назву «Матеріали до історії Українського історичного товариства», представлені документи, які характеризують діяльність УІТ протягом 1965–2003 рр.

Видання включає передмову («Впровадження»), котра складається із вступного слова Любомира Винара (с.9–11) та статті А.Атаманенко «Джерела до історії Українського

історичного товариства: бюлетень і обіжні листи» (с.12–33), два блоки матеріалів – «Бюлетень для членів УІТ» (с.35–263) й «Обіжні листи» (с.265–366), словник рідковживаних слів та скорочень (с.367–368) і покажчик імен (с.369–383).

У вступному слові ініціатор створення «Бюлетеня для членів УІТ», президент Українського історичного товариства, редактор «Українського історика» й серії УІТ «Історичні джерела» Л.Винар обґрунтував необхідність видання цього збірника. Він також коротко виклав основні засади опрацювання його матеріалів, пояснив специфіку такого виду джерел, як засоби офіційного спілкування управи товариства з його членами та різними установами, кількома штрихами окреслив справу організації «Бюлетеня для членів УІТ», зупинився на планах видання епістоляріїв істориків діаспори.

Тематичний огляд джерельної бази історії товариства представлено у статті редактора збірника, голови осередку УІТ в Острозі, заступника редактора «Українського історика», члена-кореспондента УВАН А.Атаманенко. Вона окреслила здобутки дослідників минулого Українського історичного товариства і його друкованого органу – журналу «Український історик» – та визначила прогалини у цій справі. З-поміж недосліджених наукових проблем, пов'язаних з історією товариства, редактор збірника назвала, зокрема, безпосередню наукову, науково-організаційну, видавничу й інші форми діяльності УІТ. Вирішення цих проблем значною мірою залежить від докладного вивчення різноманітних джерел з історії товариства, у тому числі бюлетеня та обіжних листів, що друкуються у рецензованому збірнику.

Окресливши хронологічні межі виходу бюлетеня і подавши коротку біографічну довідку про редактора цього періодичного видання Р.Климкевича, А.Атаманенко зосередилася на його характеристиці, структурі, функціях та інформаційних можливостях. Вона відзначила важливість бюлетеня для вивчення складу, структури, принципів діяльності, видавничої та науково-організаційної справ, фінансового стану, ролі, завдань і планів УІТ, з'ясування редакційної політики, змісту й рубрик «Українського історика».

Редактор збірника відзначила інформаційну складову такого виду джерел з історії товариства, як обіжні листи, що датуються 1965–2003 рр. Вони адресувалися членам редколегії та співробітникам журналу «Український історик», членам управи УІТ і головам його осередків у містах США, Канади й інших країн. Лише один обіжний лист адресовано всім членам товариства. Частина проблем, які порушувалися в обіжних листах, збігалася з матеріалами бюлетеня. Проте значна увага приділялася питанням, що безпосередньо стосувалися лише представників керівних органів УІТ.

Більшу частину матеріалів збірника становлять бюлетені для членів товариства, які видавалися двома серіями. Перша виходила із січня 1967 р. до другої половини 1972 р. за редакцією Р.Климкевича на правах рукопису циклостилем. Усього вийшло 34 номери. Друга серія була відновлена 1990 р. за редакцією Л.Винара також на правах рукопису, проте друкованим способом. На момент виходу рецензованого збірника матеріалів було видано 16 номерів її. У 2-му томі перевидано лише першу серію, котра припинила своє існування з моменту відходу її редактора від активної наукової діяльності через хворобу.

Метою видання бюлетеня, котрий започатковувався для внутрішнього користування, було налагодження зв'язку між членами УІТ. Він виконував інформативну та комунікативну функції. Представникам товариства повідомлялося про фінансове становище інституції, надходження членських внесків і пожертв, плани на майбутнє, річні звіти, наукові публікації його членів, зміст чергових номерів «Українського історика».

Структура видання загалом була сталою. Проте із часом з'являлися нові рубрики або варіації назв старих, інформація про діяльність УІТ, прийом нових членів, ювілеї, некрологи, власні видання, видавничий фонд для книголюбів, наукові конкурси, Українське генеалогічне і геральдичне товариство, журнал «Український історик», членські внески та пожертви, повідомлення, оголошення, привітання зі святами тощо.

Бюлетень дає можливість визначити склад УІТ, динаміку його зростання. Членами товариства були українські науковці й громадські діячі з країн Північної та Південної Америки, Західної Європи й Австралії. Серед них і такі відомі нині в Україні фахівці, як М.Антонович, Б. та Л.Винари, І.Витанович, О.Домбровський, Т.Мацьків, В.Міяковський, О.Пріцак й ін. Проте більший інтерес для сучасних дослідників становить інформація про маловідомих і невідомих членів УІТ, їхні творчі інтереси, участь у наукових організаціях та конгресах, дані біографічного і бібліографічного характеру, зокрема в ру-

бриках «Нові члени», «Наші втрати», «З діяльності наших членів», «Успіхи наших членів».

На сторінках бюлетеня порушувалися важливі питання діяльності товариства: обговорення проекту його статуту, відзначення столітнього ювілею М.Грушевського, створення оргкомітету Світового конгресу української вільної науки, справа вдосконалення журналу «Український історик», плани видання «Української історичної бібліографії», розбудова мережі осередків УІТ у різних країнах, створення фінансової бази останнього, його видавнича справа, підготовка, скликання й рішення I конференції, зв'язки інституції із міжнародними фаховими організаціями та установами.

Бюлетень свідчить про широку і різноманітну науково-організаційну діяльність УІТ й окремих його членів. По-перше, це ініціативи товариства з організації конференції українських істориків і дослідників зі спеціальних історичних дисциплін, їх з'їзду, форуму з питань історичної термінології. По-друге, УІТ висував ідею про координацію зусиль різних українських наукових інституцій за кордоном та намагався її реалізувати спільно з УВАН, окремими осередками НТШ у Сполучених Штатах Америки, Українською американською асоціацією університетських професорів, Українським вільним університетом, Інститутом східноєвропейських досліджень ім.В.Липинського, Українським військово-історичним інститутом й ін. По-третє, товариство та окремі його члени брали участь у роботі наукових конференцій, семінарів, круглих столів і співпрацювали із такими неукраїнськими фаховими організаціями, як Американська асоціація поширення славістичних студій, Американське історичне товариство, Канадська славістична асоціація. По-четверте, УІТ було засновником Українського соціологічного інституту, до складу наукової ради котрого входили також члени товариства. Нарешті, важливе значення УІТ надавало організації конкурсів наукових праць. На шпальтах бюлетеня подавалися повідомлення про їх проведення українськими громадськими організаціями, меценатами. Серед членів журі були й представники товариства.

Бюлетень засвідчує намагання УІТ широко розгорнути видавничу діяльність. Незважаючи на брак коштів та деякі організаційні проблеми, товариство спромоглося реалізувати значну частину із запланованих проєктів. Стабільно, хоча і з деякими затримками, виходив журнал «Український історик», було надруковано книги Б.Винара «Матеріали до історії економічних дослідів на еміграції (1919–1964)», Л.Винара «Молодість Михайла Грушевського, 1866–1894», І.Витановича «Аграрна політика українських урядів 1917–1920», М.Ждана «До питання про залежність Галицько-Волинської Русі від Золотої Орди», О.Оглоблина «Опанас Лобисевич, 1732–1805», «Предки Миколи Гоголя», Я.Пастернака «Ранні слов'яни в історичних та археологічних дослідженнях», спогади Л.Биковського «Від Привороття до Трапезунду, 1895–1918» й ін. Лише за 1963–1969 рр. заходами УІТ вийшло різних видань обсягом 1911 сторінок (с.152). Нереалізованими залишилися такі починання товариства, як Українська історична енциклопедія, Біографічний словник українських істориків, Українська історична бібліографія, англomовний переклад «Історії України-Руси» М.Грушевського та ін. На шпальтах бюлетеня порушувалося важливе питання про видання українознавчих студій англійською мовою, залучення до співпраці у журналі неукраїнських істориків.

УІТ розгорнуло роботу зі створення власного архіву. Свідченням цього є публікації у бюлетені повідомлень про формування збірок документів, матеріалів, листів, праць М.Грушевського, Д.Дорошенка, І.Крип'якевича, О.Кандиби (Ольжича).

Другу частину рецензованого збірника становлять обіжні листи (обіжники). Важливість цього виду джерела з історії товариства полягає у тому, що, по-перше, в них подається інформація, яка стосується лише керівних органів УІТ і його осередків, чого не було у бюлетені; по-друге, обіжні листи з'явилися після припинення виходу бюлетеня й тому частково перебрали на себе функцію цього періодичного видання товариства; по-третє, вони відображають діяльність УІТ у період, коли в українському суспільстві протягом кількох десятиліть відбувалися величезні зміни – від панування комуністичної ідеології до ідеологічної свободи, від статусу України у складі СРСР до державної незалежності. Про це свідчать окремі рубрики обіжників.

Опрацювання обіжних листів дає досліднику можливість визначити кількісний склад, категорії членства товариства, склад його управи, комісій, час виникнення та склад керівних органів місцевих осередків УІТ, фінансове становище, принципи роботи, організаційну й видавничу діяльність інституції, розширення тематики, рубрик і на-

прямів у журналі «Український історик» тощо. Обіжні листи містять не лише поточну інформацію про діяльність УІТ, а й матеріали прогностико-аналітичного характеру, зокрема звіти про діяльність товариства за 1965–1974 рр., плани на майбутнє, дані про стан історичної науки, матеріали до ювілеїв УІТ та «Українського історика». Як і бюлетені, обіжні листи є достовірними та репрезентативними джерелами з історії товариства.

Відзначаючи достоїнства рецензованого збірника матеріалів, слід висловити й низку побажань редакторам видання. Варто було б додати географічний показник, що значною мірою підвищило б інформативність збірника. У вітчизняній археографії при розшифруванні у квадратних дужках того чи іншого скорочення або аббревіатури крапка перед дужками звичайно не ставиться. У книзі відсутня і формальна сторона будь-якого видання – інформація про його тираж.

Безперечно, вихід у світ збірника матеріалів з історії Українського історичного товариства є помітним явищем української історіографії й джерелознавства. Редактори видання залучили до наукового обігу значну кількість невідомих раніше джерел з історії УІТ і «Українського історика». Саме тому рецензований збірник матеріалів заслуговує на увагу читачкої аудиторії. Він підготовлений на належному кваліфікаційному рівні та стане у пригоді не тільки науковцям у галузі вітчизняної історії, минулого української діаспори, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, а й викладачам, студентам і всім, хто цікавиться історіографією вітчизняної історичної науки останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. Це видання може стати гарним взірцем для складання подібного роду документальних збірників в Україні.

В.М.Власенко (Суми)

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

С.В.Кульчицький (Київ)

ПРО ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ СПІЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ КОМІСІЇ ІСТОРИКІВ

У 2001 р. Інститут історії України НАНУ уклав договір про співробітництво з Інститутом загальної історії РАН. Щоб надати авторитетності домовленостям обох установ і оперативності в їх реалізації було вирішено створити Спільну українсько-російську комісію істориків, яка функціонувала б на постійній основі. Восени 2002 р. на спільному засіданні НАН України і РАН було затверджено персональний склад комісії і вона розпочала свою роботу, збираючись на щорічні засідання поперемінно в Україні і Росії. До складу комісії ввійшли провідні вчені академічних установ, а також історики з вищих навчальних закладів і державних відомств.

Чергове засідання Спільної українсько-російської комісії істориків відбулося 13–14 жовтня 2008 р. в Москві. З української сторони в ньому взяли участь співголова комісії директор Інституту історії України НАНУ, академік НАН України *В.А.Смолій*, заступник директора Інституту історії України доктор історичних наук *С.В.Кульчицький*, завідувачі відділами інституту доктори історичних наук *О.Є.Лисенко* і *Р.Я.Пиріг*, а також заступник голови Українського інституту національної пам'яті доктор історичних наук *В.Ф.Верстюк*, провідний науковий співробітник Інституту археології НАН України член-кореспондент НАНУ *О.П.Моця*, голова Державного комітету архівів України доктор історичних наук *О.А.Удод* і завідувач відділу Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАНУ доктор історичних наук *Ю.І.Шаповал*.

Відкриваючи засідання, співголова комісії директор Інституту загальної історії, академік РАН *О.О.Чубар'ян* наголосив на тому, що її діяльність сприяє розв'язанню багатьох дискусійних питань історії обох країн, а, відтак, взаєморозумінню між народами. Директор Інституту історії України НАНУ академік *В.А.Смолій* назвав головним здобутком комісії розробку фундаментальних науково-популярних курсів вітчизняної історії. Підготовлені російськими вченими «Нариси історії Росії» наприкінці 2007 р. були видані в Києві українською мовою. Відповідно вітчизняні вчені підготували курс «Історія України», виданий восени 2008 р. у Москві російською мовою.

Упродовж двох днів члени Спільної українсько-російської комісії істориків, персональний склад якої майже збігається зі складом авторських колективів, обговорювали тексти книг. Ця дискусія була особливо корисною з огляду на те, що передбачається повторне видання систематичних курсів історії, цього разу історії Росії – у Росії, а історії України – в Україні.